

Tamási Zsolt-József

Jaross Béla, Marosvásárhely apátplébánosa

Jaross Béla Marosvásárhely apátplébánosa, a kerület főesperese, Marosvásárhely 20. századi történetének megkerülhetetlen személyisége. Azon túl, hogy teljes papi tevékenysége (1900–1959¹) a városhoz kötődik, közéleti tevékenysége is a város egyik fontos személyévé tette. Jaross Béla életpályája ennek ellenére a szakirodalomban egyáltalán nem ismert. Jelen bemutatás során Jaross Béla közéleti szerepvállalását igyekszünk vázolni. Közéleti tevékenysége kapcsán elsősorban a két világháború közti politikai szereplését vizsgáljuk meg, majd kitérünk arra, hogy a kommunista rendszer miért tekinti veszélyesnek személyét, s hogyan próbálják meg lecserélni, megalázni a békepapi akció során. Jaross Béla egyháztörténészként megírta a város római katolikus egyházközségének történetét 1937-ben,² és folyamatosan gyűjtötte a plébániára, egyházmegyére, vagy akár a saját személyére vonatkozó adatokat is. Hagyatékának anyaga jelenti a bemutatásunk dokumentációs hátterét.

Jaross Béla a Bars megyei Kistapolcsányban született 1877. április 30-án. A gimnázium I-VIII. osztályát Esztergomban végezte a római katolikus főgimnáziumban.³ Annak ellenére, hogy testvérébátyja, Jaross Károly az esztergomi egyházmegyében maradva lépett papi pályára,⁴ ő maga a teológia elvégzése után Erdélyt választja. Első szentmiséjét Hegybányán mutatta be, 1900. július 15-én, erdélyi egyházmegyes papként. Mint fiatal káplán Marosvásárhelyen kezdte hivatását, „rögtön társadalmi kapcsolatokat talált és a családok életén keresztül fogott a szendergő hitbuzgóság újraélesztéséhez.” Később gimnáziumi tanár, majd a hanyatló öreg plébánosnak a támasza, végül utóda.⁵ A plébániai Domus Historiae tanúsága szerint eltávozó előde, Karácson Márton 1920. „január 25-én iktatta be plébánosi és esperesi hivatalába, 26-dikán a vagyon átadása történt köszvényesi esperes-plébánosnak, mint püspöki biztosnak, (Pap Tamásnak) vezetése és elnöklése alatt.”⁶

Jaross Béla apátplébános negyedszázados papi jubileumának (1900–1925) Marosvásárhely magyar társadalma valláskülönbség nélkül adta díszkíséretét – fogalmazzuk az

---

¹ „Jaross Béla prelátus, c. apát, főesperes-plébános életének 83-ik, papságának 60-ik évében, 1959. október 14-én elhunyt.” – Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára. Fond: Marosvásárhelyi főesperesi és plébániai levéltár (a továbbiakban: MFP It), Jaross Béla hagyaték (a továbbiakban: JBh), Jaross Béla halotti értesítője.

² Jaross Béla: *Emlékek a marosvásárhelyi róm[ai] kath[olikus] egyházközség múltjából. A hitújítás előtti korszak.* Marosvásárhely, Marosmenti Élet kiadó, 1937.

³ MFP It, JBh, 346/921/1894. sz. – Jaross Béla érettségi bizonyítványa, Esztergom, 1894. június 30.

⁴ Jáci apát is lett.

⁵ MFP It, JBh, Összegyűjtött cikkek, képek Jaross Béla 25 éves papi jubileuma alkalmából.

⁶ MFP It Domus Historiae, Marosvásárhely, Naplójegyzések Maros-Vásárhely r[ómai] k[atolikus] Plébánia történetéből, 127.

újságírók.⁷ Érthető is, hiszen miután a kerület esperese lesz, a megváltozott politikai helyzetben kész volt kiállani nemzete, a kisebbségi helyzetbe szorult magyarság érdekei mellett. Nem csupán a szószéken elmondott beszédei, de a közéletben is vállalt szereplése miatt vallhatta magáénak Marosvásárhely magyarsága. Az erdélyi Magyar Párt és Maros-Torda vármegye egész társadalma ünnepségben akarta részesíteni Jaross Bélát, azonban az apátplébános leghatározottabb kívánságára minden ünneplés elmaradt és így hívei és tisztelői csupán jubileumi miséjén tudták őt lélekben ünnepelni. Az újságírók azonban kiemelik: „jubileumi ünnepét nem tekinthetjük egyházközsége, lelki hívei puszta házi ünnepének, mert a derék főpap működése messze túlszárnyalt a szigorú egyházi kereteken és mélyen markolt bele a magyar katolikusok kultúréletének, lelki és szellemi világának emelkedő, fejlesztő tevékenységébe s áldásos munkája összeforrott városunk magyar közönségének kultúréletével”. Személyiségével kapcsolatosan sokatmondóan jegyzik le: „Jaross Béla egyéniség, azok közül a markáns típusok közül való, akik a nélkül haladnak előre pályájukon, hogy keresnék a köztetszést és a népszerűséget. Az elismerést a Jaross Bélák lelkierejükkel és kvalitásaikkal érdemlik ki, s mint az érez, állják a pörölycsapásokat is. Jaross Béla is ment előre a maga hívatásában, feltartozhatatlanul. A kritikák nem szegték kedvét, a támadások el nem kedvetlenítették. És vasárnap egy város hódolata ünnepelte Jaross Béla zsenijét. Nemcsak a papot, de az embert is, aki hűséges zászlótartója hitének, nemes és lelkes harcosa nemzete ügyének. Ezért volt ott ennek a városnak minden rétege képviselve, fajra, felekezetre és nemzetiségre való tekintet nélkül.”

Jaross Béla közéleti ténykedését támogatta az erdélyi római katolikus egyházmegye vezetősége is. Zomora Dániel püspök-helyettes 1922-ben, magánlevélben szigorúan bizalmas módon javasolja, hogy az egységes magyar nemzeti pártot kerülete lelkészeivel együtt hathatósan támogassa.⁸ Papi és emberi karaktere ettől függetlenül, korábban is a kisebbségbe szorult magyarság melletti kiállásra ösztönözte Jaross Bélát. A korabeli sajtó is beszámol erről, kiemelve, hogy „1920 tavaszán a bevonuló ifjak, akik magyar lobogóval a Bem szobor elé vonultak, és akiket tömegesen letartóztattak, bármelyike adjon tanúbizonyságot, hogy ki vezetett küldöttséget a legkritikusabb pillanatban a térparancsnok elé és erélyes, elszánt fellépésével mentett ki félszáz magyar ifjút. Egyetlen egy férfias, becsületes ember akadt akkor, aki Herbethet ebben az életveszélyes akciójában támogatta, Jaross Béla plébános, akinek volt bátorsága a szószékről segítségére sietni az elfogottaknak. Mindenki más hallgatott”.⁹ 1954-

⁷ MFP It, JBh, Összegyűjtött cikkek, képek Jaross Béla 25 éves papi jubileuma alkalmából.

⁸ MFP It, Főesperesi és plébániai iratok. (a továbbiakban: Pfi) 24/1922. sz. (Zomora Dániel levele Jaross Bélához.)

⁹ MFP It, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei. Cikkrészlet, kiadási adatok nélkül.

ben Budapesten a Marosvásárhelyről elszármazottak találkozásán is felelevenítik, hogy „az Apát úr magyar vonatkozású beszédében a többségi uralom embereit olyannak minősítette, akik velünk szemben az évezredek római módját alkalmazzák, homlokunkra sűtve a tüzes vas bélyegét”. A találkozórol beszámoló levélíró rámutat, hogy a liberális kormányzás nehéz éveiben, a magyar kisebbségi életben Jaross Béla apátplébános nem csak saját híveit fogta össze és pasztorálta, hanem az összes vásárhelyi magyarokat, keresztényeket és még izraelitákat is, akik magukat magyarnak vallották. Építette a lelkeket, szeretetet, jóságot hirdetett. Összetartást. Külön idézi az egyik elszármazott vásárhelyi lakos visszaemlékezését, amely szerint Jaross Bernádyt is igyekezett megnyerni, sajnos eredménytelenül. „A Bányai /Papp/ palotában levő Magyar Párti gyűlésből vitt minket Bernády lakására a Bányai-ház I. emeletére – írja – s amikor azt mondta Bernádynak, hogy „örvendünk, hogy e zászló alatt maradtál”, amelyre Bernády ezt felelte: „Miféle zászló? Nincs semmi zászló! Utaink elváltak. Itt az autó a kapu előtt, megyek Bukarestbe.”¹⁰ Bernády szavai arra utalnak, hogy ő ekkor a Magyar Párt helyett a liberálisokat erősítette. Ezután lett Jaross Bernády utóda a pártvezetésben.

Politikai szerepvállalását a gondjaira bízott hívek érdekében vállalta fel. Az *Ellenzék* lap 1925. március 21-i száma vezércikkében hozza annak a történetét, ahogyan Octavian Goga előtt kifejti Jaross Béla nézeteit a kisebbségi létről. A találkozásra március 16-án került sor, Bernády György lakásán, aki vendégül látta Octavian Goga-t. A vacsorán beszédet mondott Bernády, Goga, Ilie Daianau (az Averescu párt tagja), Tóthfalusi József, Bucşan Constantin, Vékony Gyula, s végül Jaross Béla. Itt általános feltűnést keltett Jaross Béla apátplébánosnak őszinteséget sugárzó politikai vallomása. Ő a politikával, úgymond, nem foglalkozik. De minden politikai program végeredményben arról a közösségről szól, amellyel hivatásánál fogva ő is foglalkozik, a családról. „Én nyolcezer család nevében jelentem be lelkük megtörhetetlen kívánságait. Vannak szentségek, amelyek olyan szentek, mint maga az Isten. Ilyen a faji érzés és a faji öntudat. Semmi hátrányom nem származhatik abból, hogy magyar vagyok”. Tudja, hogy fájának vannak nemesi vonásai: a becsület, őszinteség, szabadságérzet és igazságérzet. Ezeket a nemes faji vonásokat be kell állítani az államgépezetbe. Az sem lehet bűne a magyarságnak, ha minden szenvedésen keresztül ragaszkodik nyelvéhez. „Ezer esztendő alatt bebizonyítottuk, hogy szükség volt reánk, hasznunkat vette a világ. Hogyan volna lehetséges, hogy egy új politikai fordulat megdönthetné ezt az igazságot. Fel kell őszintén vetnünk a kérdést, hogy mit kívánnak tőlünk, barátságot-e, testvériesülést, vagy asszimilációt? Életrevaló faj barátkozhatik, de nem asszimilálódhatik [...] Fáj a liberális rövidlátás [...] Mit tehet a

---

¹⁰ MFP It, JBh – Csiszár Lajos építészmérnök presbiter levele Kovács Elek városi tanácsosnak Marosvásárhelyre. Budapest, 1954. június 14.

magyar politika? Vagy itt marad helotának, vagy azt teszi, amit Duca miniszter mondott: világgá megy, hogy fazendák rabszolgája legyen. Az a kormány, amely a magyarságot őszinte lelki kapoccsal át karja fűzni, akár koordináltan oldja meg a magyarság állami elhelyeződését, akár szubordináltan, de az életnek a lélek mélyébe írt szentségeit minden körülmények között tiszteletben kell tartania”. Octavian Goga Jaross beszédére válaszolva kiemelte, hogy nem aszimilációt, hanem adoptációt akarnak.¹¹

Ahogy 1925-ben volt bátorsága a nemzet alapjogairól beszélni, ugyanúgy megtette ezt pártelnöki pozícióból is, 1929-ben (pártelnökségére lásd a következő bekezdést). Ez év május 10-én, a városházán az ünnepi fogadás alkalmával mondott beszédét a sajtó is leköszölte, teljes terjedelmében. Az ünnepségre a „nagy egyesülés” tizedik évfordulója adott alkalmat. Vescan Ioan megnyitó beszéde után Jaross Béla rámutatott, hogy Gyulafehérvár három ok miatt szent: egy élő, egy halott és egy nagy történelmi cselekedet miatt. Az élő az erdélyi püspök, a halott a székesegyházban eltemetett Hunyadi János, a történelmi cselekedet: „mert ottan Gyulafehérváron adta meg [...] a román nép és pedig jószántából, önként az ő impériuma alá került erdélyi magyar népnek az itt maradás és az itt való boldogulás magna chartáját, a gyulafehérvári határozatokat... Románia organismusának minden 5-ik véresejtje idegen, s minden 7-ik véresejtje magyar! Véresejt, és nem köröm és nem hajszál! És az élő véresejteknek nem lehet előírni, hogy valahol a végtagokban keringjenek! [...] Éppen ezért az én kívánságom a történelmi emlékezések ezen ünnepélyes percében csak annyi, hogy éppen ezen emlékezések komolyságáért és szentségéért jussanak el már egyszer azok a magyar véresejtek az agyba, hogy gyarapítsák az egész organismusnak szellemi fennköltségét; s jussanak el a szívbe, hogy fokozzák föl annak energiakészletét”.¹²

Nem véletlen, hogy 1928. december 25-én őt választotta a Magyar Párt vásárhelyi tagozata elnöknek. A választásról részletes adatokat közöl a *Maros* napilap 1928. december 28-i száma.¹³ A tudósítás szerint „hat szavazat esett 378-ból az elhalasztás mellett. Ismeretes, hogy a Magyar Párt marosvásárhelyi tagozatának elnöki széke két éven át betöltetlenül állott. Az elnök és az alelnök annak idején lemondottak tisztségükről, s most a Magyar Párt kolozsvári központjának leirata értelmében tisztújító közgyűlést tartott a helyi tagozat. A közgyűlést a Központi-szálló nagytermében tartották meg karácsony másodnapján, szerda délután és azon nagyszámban jelentek meg tagok, úgyhogy a nagyterem egészen megtelt. A közgyűlés előtt

¹¹ MFP lt, JBh, JBhú, *Ellenzék*, 1925. március 21., szombat. Vezércikk.

¹² MFP lt, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei. Cikkrészlet, kiadási adatok nélkül.

¹³ MFPlt, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei, *Maros*, 1928. december 28.

néhány nappal kilenc aláírással ellátott beadvány érkezett az elnökséghez,¹⁴ amelyben különféle indokok alapján kérik a közgyűlés elhalasztását. Ez a beadvány azonban a közgyűlés rendjén óriási szótöbbséggel elvetetett és a közgyűlés megtartásáról határoztak.” A Magyar Párt küldöttsége előtt ekkor, dr. Sebestyén Miklós társelnök üdvözlő beszédére válaszolva Jaross Béla kifejti, miért és meddig vállalkozik politikai szereplésre.¹⁵ Beszéde egyben programbeszéd is. Ezt a programbeszédet átveszi leközlésre a Székely Napló, valamint a *Pesti Hírlap* is, kiemelve, hogy Jaross Béla szilárd jellemével, fennkölt gondolkodásával egész Erdélyben nagy tekintélynek és hatalmas megbecsülésnek örvend. Programbeszédében Jaross a következőket mondta: „Engem ma itt ennyien életre hívnak: még pedig a politikai élet verejtékes porondjára. Ezen a téren, mely tudománynak is a legszövevényesebb, nincsen múltam. A napi politika pedig, amelyről köztudomású, hogy társadalmi megosztás árán alkot elvi vagy érdekcsoportokat s támaszt ezzel elvi vagy érdekellentéteket, nagyon csúnya mesterség, lelkipásztornak nem való. Ezért óvja az egyházi törvénykönyv Canonja a katolikus papot a napi politikától. Hogyha a romániai Magyar Párt politikája ebből a fajból való lenne, akkor Püspökatyám, a magyar sorsnak ez idő szerint legjobb ismerője, soha és semmi körülmények között nem járult volna hozzá, hogy a marosvásárhelyi plébános lelkipásztori munkájának eredményessége egy politikai szerepléssel kockáztassék. Hozzájárult azért, mert úgy látja Főpásztorom is, hogy a romániai magyarságnak, mint népi személynek minden problémája, életlehetősége és érvényesülése ez idő szerint csak a Magyar Párt szűk politikai keretei közé szorultan jelentkezhetik. Már pedig egy nemzetnek ez államok közjogi életében ennél több jár ki: Európa egyetlen kultúrállamában sem elégedhetik meg bármely nemzet csupán egy parlamenti pártalakulatba szorított politikai elismertetéssel, hogy egy törvényszéki cégjegyzés esélyeitől függjön egész léte. A nemzetnek ennél hasonlíthatatlanul több jár ki: szabadság, teljes szabadság... korlátozva egyes egyedül az állam azon törvényei által, melyek a társadalom biztonságát veszélyeztetni nem engedik [...] E tekintetben reánk nézve tanulságul szolgál az egykori magyar állami román kisebbség álláspontját páratlanul bölcs alaptételekbe fogalmazta meg Barițiu 1848 május 15-én a balázsfalvi katedrálisban mondott beszédében: A

---

¹⁴ A beadvány szerkesztője Petri Zsigmond volt, aki arra hivatkozott a gyűlés során is, hogy nem volt elég idő előkészíteni a tisztújító gyűlést. Beszédét a közgyűlés „*tagjai állandó viharban hallgatják végig*”. Petri Zsigmond után egy másik aláíró, Kovács Elek próbált felszólalni, de beszédét többször félbeszakítják a bekiabálások, oly annyira, hogy csak az elnöki közbeavatkozás eredményeként tudja elmondani álláspontját. Kovács Elek nehezményezte, hogy a képviselőlistán a megyei emberek közül volt megjelölve az első négy, csak az ötödik volt marosvásárhelyi. A bekiabálások után csak annyit kér, hogy legalább a jelöltek ne legyenek liberálisok. A következő felszólalók (Csiszár Lajos, dr. Fekete Gyula) meghallgatása után dr. Fekete Andor indítványozta, hogy szavazással döntsék el, hogy megtartsák-e vagy se a tisztújító közgyűlést, „*nehogy valaki is azt mondhassa, hogy itt terror volt.*” MFP lt, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei *Maros*, 1928. december 28.

¹⁵ Beszédét a Székely Napló közölte. MFP lt, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei – *Székely Napló*, 1929. január 4.

nemzetnek nem járhat ki kevesebb jog, mint az egyes személyeknek [...] Az egyes személyeknek legsajátosabb joga pedig a szabadság [...] Mit ér nekem az a szabadság, hogy választáskor a szavazó fülke némaságában kezemmel ráüthetem a bélyegző „votat”-t szabad választásom szerint, mikor talán ugyanazon helység falán ott függ az ukáz: *vorbiți numai* [...]! – kezemnek több jog biztosítatik, mint a nyelvemnek! Személyi szabadság az vajon, hogy öltözhetek akár 50 színű és szabású ruhába, de van 3 szín, amelytől az állam acélabroncsai recsegni kezdenek? Ültethetsz a kertedben 100 féle virágot, csak éppen 3 féle színváltozatra úgy vigyázz, nehogy halálunk halálával halj! Énekelhetsz, akár még kurjongathatsz is az éjszaka éjféle csendjében, amint a torkodon kifér... szabad vagy! Csak éppen azt a dalt, melyben kéred Istent, hogy téged és a nemzetedet megáldja, beléd fojtja – azt mondják – az állambiztonság érdeke?! Mivel pedig ugyanannak a Barișunak vaslogikája szerint a nemzetnek, mint népszemélynek, sem lehet kevesebb joga, mint az egyeseknek: következik belőle, hogy a román állam kereti közt elhelyezkedett magyar nemzet, mint ilyen, szabadon akar élni nyelvében, szokásaiban, vallásában, kultúrájában, gazdasági, társadalmi és a közpályákon való érvényesülése egész teljességével az emberi élet minden fórumán. És mert ez 1928-ban még nincsen így, és hogy ez mentől előbb másképp legyen, [...] legalább úgy, ahogy azt a párizsi egyezmény és a gyulafehérvári határozatok részünkre spontán biztosították: íme! annak igazolása, hogy a Magyar Párt igazában több mint egy a napi politika érdekeiért verekedő parlamenti alakulat [...] Mennyire vagyunk [...] leghatározottabban állítom, hogy a tisztaság jegyében lefolytatott utolsó parlamenti választás, illetve azon a szavazási jog gyakorlása volt az első politikai életmegnyilvánulásunk, amelynél éreztük, hogy részünkre is van jog, törvény és szabadság! [...] Majd, ha a romániai magyar nemzet kiküzdötte magának teljes nemzeti szabadságát [...] akkor majd jöhet a napi politika, a politikának luxus fajtája, s akkor majd a lelkipásztorok is visszahúzódhatnak a Canon nyugalmat biztosító sáncai mögé. Addig pedig a marosvásárhelyi magyarság fennen megtisztelő bizalmából feltűzöm főpapi keresztet mellé a magyar sors keresztjét is”.

A pártelnökségi feladatot tehát az egyházmegyes püspök engedélyével vállalta magára. A politikai ellenzéke Jaross Bélának erre az engedélyre hivatkozva kezd gyalázkodó sajtótámadást 1930-ban. Ez év májusában az *Erdélyi Futár* azt véli tudni, hogy Jaross Béla politikai szereplésére vonatkozó püspöki engedélye csak egy félévre szól (sic!), de immár két éve, hogy az apát folyton politizál. A cikkíró szerint azért volt csak féléves az engedély, hogy Jaross ne keltsen túl nagy feltűnést az államhatalom előtt, s így jelölhető lehessen a betegeskedő Majláth püspök utódjául is. A cikkíró szerint viszont Jaross Béla közéleti szereplésével

komolytalanságot árult el,¹⁶ ami méltatlanná tette arra a pozícióra, melyre Majláth őt jelölni akarta.¹⁷ Ezt követően *A Ma* sajtóorgánumban megjelenő gyalázkodások, a cáfolatok le nem közlése, a sajtótörvény ily formájú megsértése arra enged következtetni, hogy Jaross lejáratására történő hecckampány próbált meg csupán ekkor kibontakozni. 1930. május 15-i számában, *A Ma* lapban egy tudósítást tesznek közzé, mely szerint „Jaross apát úr mégis lemond a Magyar Párt elnökségéről”.¹⁸ A cikk azt emeli ki, hogy Majláth püspök bérmaútja végén, az egyháztanács előtt megparancsolta volna, hogy Jaross Béla mondjon le a pártelnöki funkcióról. Ezt követően a Jaross Béla által folytatott politizálás kigúnyolása következik. Szerintük Jaross csak a szavaiban állt ki a magyarság mellett, tetteiben inkább ártott. Régi belső óhajnak nevezik, hogy Jaross mondjon le, s örülnek, hogy most a püspök határozott parancsára kénytelen lesz megtenni. Odáig természetesen nem mernek elmenni, hogy Majláth szájába adják Jaross politikai koncepciójának elítélését, ezért csak annyit engednek meg maguknak, hogy a püspök szerint Jarossnak azért kell lemondania, „hogy személye ne legyen kitéve olyan támadásoknak, amelyeket a politikai porondon nem kerülhet el az ember, s amely nem fér össze a papi állás méltóságával.” A tudósítás szerint Jaross azzal próbált az egyháztanács előtt védekezni, hogy ő a politikai szereplést a püspök parancsára vállalta, mire – szintén *A Ma* tudósítása szerint – a püspök válasza az volt, hogy „az én engedelmemmel, de nem az én akaratomból” történt ez a szerepvállalás. A sajtóorgánum itt már csak szóhasználat szintjén is ellentmondásba kerül önmagával, hiszen az „engedelmem” helyett a „parancsom” szót kellett volna fiktív sztorijukba beleszöniük. Fiktív, ugyanis egy másik cikk éppen arról számol be, hogy a bérmaútján végén Majláth püspök sajnálatát fejezte ki, hogy egyik legderekabb és általa nagyra becsült papját meggyőződése szerint ok nélküli méltatlan politikai támadások érik. Az egyháztanács gyűlésén éppen ezért a fentiekben ismertetett cikk megjelenését követően azonnal összeült és a lapnak helyreigazító nyilatkozatot küldött, a sajtótörvény idevonatkozó szakasza alapján annak

---

¹⁶ A komolytalanság oka: a Megváltót kisebbségi polgárrá degradálta Jaross szerint egy politikai beszédében. A degradálás valójában abból állt, hogy Jaross 1930-ban megjelentetett egy cikket a következő címmel: „*A kicsi Jézusról a kisemberekhez*”. A cikkben kiemeli, hogy a fajt a falu kisembertömegei hordozzák. A kúriák eltűnésével kiemelkedett a falu horizontjából a templom, a papi lakás és az iskola. Ezzel a papnak és a tanítónak felelőssége történelmi fontosságú lett. A tennivaló, hogy a marosmenti falvak lakossága kövesse például a német mintát, amelyet be is mutat. A 600 lelket számláló német falucska, a bajorországi Neumarkt község tehetséges fiataljaiból 24 tanuló középiskolában tanul; a falu minden háza, csúre biztosítva van tűz ellen, minden cselédje baleset ellen, minden családfője aggság és halál esetére; fiai-leányai ifjúsági egyesületekben nevelődnek tovább, férfiai gazdakörökben beszélnek meg az agrárkultúra legújabb eredményeit; a katonaviseltek veteránegyesületei és önkéntes tűzoltósága bizonyos diszciplináris jelleget adnak az egész közösségi életnek; dalárda és zenekar nélkül nem telik el egyetlen vasárnapjuk sem. Ez a követendő minta Jaross szerint. (Sajnos, a kivágott újságcikkből nem tűnik ki, hogy azt melyik újság és mikor közölte.)

¹⁷ MFP It, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei. , Tudósítás címe: „Jaross Béla püspökségről álmodik” – *Erdélyi futár*, 1930, május.

¹⁸ MFP It, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei. *A Ma*, 1930. május 15.

leközlését kérve, hogy a vezércikkben foglaltak nem felelnek meg a valóságnak. *A Ma* lap május 20-i számában elég nyakatekert formában próbálja megvédeni korábbi állítását. A megfogalmazás szerint a tudósítás megbízható, hiteles tanúk „hallomása” alapján történt. Érdekes az az állításuk is, amely szerint „ötnapi tanácskozás után Jaross úrék le akarják tagadni ezt a dolgot és nyakatekert kommunikéket adnak le a lapoknak az esetről”, miközben ehhez hozzáteszik, „de hogy a lapunknak helyreigazító nyilatkozatot küldtek volna, e sorok írásáig, az nem igaz.”¹⁹ Tehát nem igaz az a nyilatkozat, amelyet nem kaptak meg! A nyilvánvaló ellentmondás viszont arra kényszeríti a lap szerkesztőségét, hogy május 22-én újra foglalkozzanak a kérdéssel. Ekkor a Majláth által Jaross politikai szerepléséről szóló tendenciózusos cikk kapcsán a szerkesztők kifejezik, hogy az egyháztanács helyreigazító nyilatkozatát azért nem közölték, mert ezt csak akkor teszik meg, ha Jaross eskü alatt megvallja, hogy Majláth örülne az ő politikai szereplésének, s kívánja, hogy ezt tovább folytassa. Csak ezt követően kérnek bocsánatot Jarosstól.²⁰

Az ilyen támadások, piszkálódások Jaross Béla tekintélyét nem tudták megtörni. Nem véletlen, hogy amikor 1940-ben Marosvásárhely Észak-Erdély részeként visszakerülhetett Magyarországhoz, a magyar sereg bevonulásakor Jaross Bélát kérték fel, hogy megnyissa az üdvözlő beszédek sorát. A *Magyar Szó* cikke szerint Jaross „nagyhatású, költői szépségű beszédet mondott. A beszéd valósággal programját alkotja jövőnknek”. Ezért is közlik teljes terjedelmében a beszédet, amelyből saját népének szeretete mellett a tolerancia cseng ki, egy megfontolt politikus tapasztalata alapján. A beszéd szó szerinti szövege a következő: „Vitéz Tábornok Úr! Bontogatom Marosvásárhely földjének történelmi rétegeit és szembetalálkozom Batu khán tatár hordáival, Ali pasa török adó vérszipóival; itt ezen a téren lengett meg zászlaját Pro Patriae et Libertate II. Rákóczi Ferenc fejedelmünk, innen indult Petőfivel a segesvári végzetes csatába Bem apó; taposta ezt a teret a muszka csizmája, vértanúinkat hajtotta itt keresztül az osztrák, és egy szégyenletes papírrongy parancsára 1918. december 2-án kivonult innen száműzetésbe Hunnia gyászfátyolos génusza.

Attól kezdve e földnek magyarja nemzeti létének temetőjében élt, de a temetőt is hittell járta, az apostoli és a magyar kettős Hiszekeggyel szívében az eget kémlelte, rajta a Csaba útját, várva a magyar feltámadás húsvétját. És 22 gyötrelmes év után égi csodára ébredt: 1940 aug. 30-án Erdély fölé a Nap nem Kelet felől, hanem Nyugatról szökött föl a délután 2. órájában. Aransugártól tüzet fogott a haza szeretetnek hamu alatt ápolt parazsa, mert a Magyar Szent Koronát tartó két angyal ezt a legszentebb nemzeti ereklyét visszahozta Erdélynek –

¹⁹ MFP, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei. *A Ma*, VI. évf. 56. szám, május 20, kedd

²⁰ MFP, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei. *A Ma*, VI. évf. 57. szám, május 22, csütörtök.

Marosvásárhely ismét fővárosa lett a Székelyföldnek. Magyar Testvéreim! Itthon vagyunk. Tudjátok, hogy ez egyetlen szóban kimondva minden, ami ima és munka; templom, iskola és műhely; jelen és jövő; levegő, víz és mező, család, kenyér, közjó, élet, öröm, béke: a teljes földi boldogság. Ezen túl, ami van, az csak a mennyország. És ti tömegsírok magyar hősei! Húsvét van, keljetek ki meszes gödreitekből [...] a kis pitvar vár [...] tűzhely vár [...] ezen túl már Ti is hazajártok. Ide-ide az egész Székelyföld! Nézzetek körül és lássatok [...] és zengjétek velem kórusban: Szép magyar leventék, aranyos vitézek, örömkönny szememben, hogyha rátok nézek. Oh, de szépek vagytok [...] De pap vagyok, nem szavalni állottam ide. Isten szabad ege a templomom, és aki itt van, mindenki hívem, oltár a szívem s Sz. István király ajkával hirdetem az örök magyar jövő evangéliumát, halljátok! A soknyelvű ország is boldog lehet, csak legyen benn krisztusi lelkeséggel fölkent jog, törvény és mindenkivel egyformán bánó igazság. Mert ha Máramarosban nem jól megy, megérzi a Hargita is és a Somogy is megszenvedi. Testvéreim, székelyföldi románok! Magyarország a Görgényi-havasokban nem vadászterületet kapott vissza és a Mezőségen nem legelő füvet, hanem embereket, titeket, a népet s ha az a másik nép kereszten függött, feltámadása után nem lehet hozzátok első más szava, mint a Krisztus húsvéti köszöntése: Békesség nektek!”²¹

Jaross Béla életének és a közösségért vállalt áldozatos, elkötelezett munkájának utolsó szakaszát a második világháborút követő kommunista berendezkedés, majd a sorra kerülő békepapi akció keserítette meg. Ennek történetét bemutatva egyúttal a kevésbé ismert békepapi akció történetét is nyomon követhetjük.

A második világháború viharai után a szovjet hadsereg „felszabadította” Észak-Erdélyt, ami megpecsételte a szovjet érdekszférához való kerülését e térségnek is. A kommunista hatalomátvétel megtörténtével nyilvánvalóvá vált annak veszélye, hogy az államhatalom nyíltan fog fellépni a „kapitalista” nyugattal, Rómával szoros kapcsolatot fenntartó görög²² és római katolikus egyházakkal szemben. Márton Áron gyulafehérvári püspök 1947-ben kelt titkos körlevelében előre igyekszik felkészíteni papjait a bekövetkező üldözésekre. Ennek megfelelően a pap nem hagyhatja el állomáshelyét, semmilyen körülmények között. A paptanárokra is érvényes ez, akik a kerületi főesperesnek tartoznak engedelemséggel, ha a püspökkel történne „valami”. Ha a szomszéd plébánia lelkipásztor nélkül marad, a szomszédos plébános – aki legközelebb van közlekedés szempontjából – joghatósága alá kerül, azonnal. Ha nagyobb körzetben hiányzik a lelkipásztor, a közösség vezetése a világiakra hárul, a következő

---

²¹ MFP It, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei *Magyar Szó*, 1940. szeptember 12. csütörtök, XV. Évf. 122. szám

²² A görög katolikus egyházat törvényileg tiltották be 1948-ban.

sorrendben: kántortanító a gondnokkal, vagy ha kettőjük közül valamelyik hiányzik, a másik egyedül; az egyháztanács együttesen – még ha nincs is határozóképes számmal jelen, vagy ha csak egy tanácsos van, akkor ő egyedül is. Közreműködésre köteles az egyházközség összes tanítója és tanítónője. Körlevelében külön részletezi a liturgikus szabályokat a vasárnapi igeliturgiákkal, szükségkeresztségekkel kapcsolatosan. Házasságkötés esetében, ha a püspök nem értesíthető, és pap nem küldhető, a papok oktassák ki a híveket, hogy két tanú jelenlétében érvényesen megköthetik a házasságot (utal a megfelelő kánonokra, s konkrét formáját is megírja). Körlevelét a következő tanáccsal zárja: „ne gondoljunk rosszat senkiről, s kerüljük azokat, akik felebarátainkról rosszat szólnak.”²³

A Vatikánnal kötött Konkordátumnak a román állam részéről 1948-ban történt egyoldalú felrugása után a Romániához került katolikus egyházmegyék püspökei megpróbáltak egy Szabályzatot (Statútum) összeállítani, amelynek benyújtása előtt a püspökök nagy része elvesztette a törvényes működési jogát. Így aztán a 3 meghagyott püspök nyújtotta be a Statútum tervezetét, amely 46 szakaszából a Kultuszminisztérium csak hármát hagyott jóvá. A legnagyobb gondot a pápa jurisdictiója²⁴ és ennek mindenféle következménye jelentette. Ezért külön kifejtették a pápai primátus alapvető jellegét a katolikus egyházban. A válaszban a Minisztérium megengedi a tisztán vallási és dogmatikai kérdésben a kapcsolatot, de kizárja a szabad érintkezés lehetőségét és a pápa püspök-kinevezési jogát, akárcsak az egyházmegyék felállításának és megszüntetésének jogát is. Azt már hiába is kérték, hogy e kérdésekben az állam forduljon közvetlenül a Szentszékhez, hiszen ezek a kérdések megtárgyalása meghaladja a püspökök hatáskörét. „Ehhez járult még, hogy a sajtó Szentatyánkat tiszteletlen módon rágalmazta, és mint háborús bűnöst és kapitalista zsarnokot állította be, hogy a híveket tőle elidegenítse.”²⁵ Nyilvánvalóvá vált, hogy a kommunista állam a Rómától független egyházszerkezetet a „békemozgalommal” igyekszik létrehozni. 1948. október 6-án kelt körlevelében ezért Márton Áron püspök tudatja, hogy azonnali kiközösítés alá esik minden pap vagy hívő, aki olyan gyűlésen vesz részt, amely a katolikus egyháztól, Rómától való elszakadás előmozdítása érdekében történik.²⁶

Márton Áron letartóztatása után (1949. június 21.) tovább erősödik a békemozgalom szervezése. A sorozatos, az állam részéről történő békefelhívásokkal kapcsolatban az Egyházi Főhatóság 1950. április 19-én a Kultuszminisztériumhoz intézett ünnepélyes levélben kifejezte

---

²³ MFP, Pfi. 801/1947. sz. (Márton Áron püspök körlevele. Gyulafehérvár, 1947. március 12.)

²⁴ Joghatósága.

²⁵ MFP It, Pfi. 1950. – (Pacha Ágoston püspök körlevele, Temesvár, 1950. június 4.)

²⁶ MFP It, Pfi. 1948. 2. (2231/1948. sz. Márton Áron püspök körlevele. Gyulafehérvár, október 6.)

a határozott és változhatatlan akaratát, a békéért imádkozni és dolgozni – és pedig a szeretetre és igazságosságra alapozott békéért.

1. A szeretetre, mely kizárja a gyűlöletet és ellenségeskedést, mely ahelyett, hogy a népeket kettészakítaná, egyesíti őket kölcsönös megsegítésben és összedolgozásban.

2. Az igazságosságra, mely elismeri minden népnek az egyenjogúságát, mely tartózkodik más népek szabadságának és biztonságának megsértésétől, és mely minden vallási üldözést gonoszságnak minősít.

Ez a nyilatkozat után, „a béke álarca mögött, arra akarták a katolikus papságot és híveket csábítani, hogy törvényes főpásztoraiktól elszakadjanak, sőt hogy azokat elítéljék, miután őket, valamint a Szentatyát súlyos rágalmozás révén háborús uszítónak nyilvánították.”²⁷ 1950. április 23-án a *Romániai Magyar Szó* aznapi számában a „becsületes és békeszerető” emberekhez szóló felhívás jelent meg, amelynek tartalma – Jaross Béla jelentése szerint – annyira elfogadható, hogy ha nem kötné a kánoni diszciplína, akkor aggály nélkül aláírná. „Az Egyházmegyei Hatóságnak a Román Népköztársaság] állandó Békevédelmi Bizottságában nem szerepeltetését arra magyarázzuk, hogy nem nyervén még autorizációt hivatalos képviselőt híjjával maradtunk.” Az Egyházmegyei Hatósághoz írt levelében a továbbiakban jelzi, hogy a Békebizottság kérésének eleget téve a húsvéti prédikációkban a témát kihangsúlyozták, az aláírást viszont mindaddig halasztják, még az Egyházmegyei Hatóság rendelkezését meg nem kapják. Jaross Béla az egyöntetűség biztosítása miatt kéri – amennyiben lehetséges – a feloldó rendelkezést. Addig marad a halogatás.²⁸ Április 23-án már a legszigorúbb titoktartás mellett küldi tovább az esperesi kerület papjainak a következő rendeletet: „Ma reggel 6 órakor kaptam a hatósági intézkedést, hogy az úgynevezett Boga²⁹-béke körlevél intézkedései³⁰ mai nappal az értesítés vétele órájától hatálytalaníttatnak. Benne értetik az ima is – és bármi jött vagy jövőendő békeakció – Minden s már a mai istentiszteleteken is!”³¹

A Kultuszminisztériumhoz küldött áprilisi levélnek a szószékről való ismertetését hivatalosan betiltották az állami szervek, s még április folyamán, 27-én összehívták a marosvásárhelyi Békekongresszust „azon céllal, hogy a törvényes egyházi elöljáróságot

²⁷ MFP It, Pfi. 1950 – Pacha Ágoston püspök körlevele, Temesvár, 1950. június 4.

²⁸ MFP It, Pfi. 1950. 49. (70/1950. sz. Jaross levele az Egyházmegyei hatósághoz, Marosvásárhely, 1950. április 13.)

²⁹ Boga Alajos és a többi titkos ordinárius joghatóságáról a későbbiekben részletesebben.

³⁰ Boga Alajos (1886–1954), az egyházmegye általános helynöke volt. Bogától a Kultuszminisztérium 1950. március 28-án kelt levelében propagandaszerű, a békéről szóló körlevél kibocsátását kérte. Boga XII. Pius pápa karácsonyi békeszózata alapján írta meg körlevelét április 10-én, s elítélte azokat a békegyűléseket, amelyeken a pápa ellen nyilatkoztak. Nemsokára, május 10-én letartóztatták. Marton József – Jakabffy Tamás: *Az erdélyi katolicizmus századai*. Gloria Kiadó, Kolozsvár, 1999, 117.

³¹ MFP It, Pfi. 1950. 51. (Iktatószám nélkül. Jaross Béla értesítője az esperesi kerület plébánosaihoz, Marosvásárhely, 1950. április 23.)

ellentétbe helyezték egy laikusokból és papokból álló csoporttal. Azonban akik részt vettek a kongresszuson időközben siettek kifejezni az egyházi hatóság iránti alávetttségüket és hibájuk jóvátételére való készségüket” – fogalmaz Pacha Ágoston, működési jogát veszített temesvári püspök. Levelében arra is rámutat, hogy sok pap, akiket nem lehetett idejében figyelmeztetni, vagy akiket állandóan zaklattak, aláírták a békefelhívást, s csak néhány hét múlva értesültek meglepődve az újságokból, hogy az Egyház által szakadárnak minősített mozgalom tagjai. Mindezek alapján jelzi, hogy a kormány nem a hivatalos egyházi vezetőséget, hanem az attól elszakadókat akarja támogatni. Ezért kéri a híveket, hogy kitartsanak, s ne szakadjanak el a törvényes vezetéstől, hagyják ott a templomot, ha békepap miséznek.³² A jobb tájékozódás miatt azt is felsorolja, hogy kik azok, akik feloldozásra szorulnak: akik bármiféle békenyilatkozatot tettek, akik aláírták a felhívást (még ha pótszöveggel is), azok, akik a marosvásárhelyi gyűlésen részt vettek és ehhez a mozgalomhoz csatlakoztak, vagy azt propagálják (ők a 2314. kánon szerint szkizmatikusok, és ezért kiközösítés jár). Jelzi, hogy a marosvásárhelyi békemozgalom megalapítóját és vezetőjét, Ágotha Endrét a 2258. és következő kánonok alapján felfüggesztették, semmi papi tevékenységet sem folytathat. Még a polgári érintkezés is tilos vele. A 2314. kánon alapján kiközösítés alatt vannak, de még nem felfüggesztve (nem vitandusok) azok, akik a gyűlésen részt vettek, határozatait megszavazták és aláírták, vagy akik ezt követően aláírják, vagy propagálják. A gyűlésen részt vett papok külön figyelmeztetést is kaptak, hogy ha nem akarnak vitandusok lenni, vonuljanak vissza a mozgalomtól. Név szerinti figyelmeztetést kapott P. Kulcsár Mihály, P. Feri Vilmos minoriták, Török László nagyváradai egyházmegyes pap és Köpeczy János. A marosvásárhelyi békekongresszusról írva a kortárs Léstyán Ferenc – Jaross Béla utóda, ma már nyugalmazott marosvásárhelyi főesperes,³³ – kiemeli, hogy azon a marosvásárhelyi papság, tehát Jaross Béla sem vett részt. A jövőt illetően Pacha Ágoston püspök jelzi, hogy számolni kell azzal, hogy újabb gyűlésekre fognak toborozni, különböző címszavak alatt (státusgyűlés, státus időközi bizottság, katolikus kongresszus [...])³⁴ Semmiféle gyűlésre, amit nem az Egyházmegyei Hatóság hív össze, elmenni nem szabad, a kiközösítés terhe alatt (hivatkozik a 2314. kánonra). Arra is figyelmeztet, hogy számítani kell az agitátorok tevékenységére, akik nemzeti, népi katolikus egyházat fognak hirdetni, a pápától függetlenül. Ezért figyelmeztet: aki elszakad a pápától, az a római katolikus egyháztól szakad

³² MFPIt, Pfi. 1950 – Pacha Ágoston püspök körlevele, Temesvár, 1950. június 4.

³³ Ő maga is titkos ordinárius volt Márton Áron letartóztatása alatt.

³⁴ Valóban sor is került ilyen gyűlésekre. Ezek közül a legjelentősebb a kolozsvári gyűlés volt, 1951. március 15-én, ahol az erdélyi nagy hagyománnyal bíró Státust – amelyet elővigyázatosságból Márton Áron már 1948 augusztusában ideiglenesen felfüggesztett – próbálták újjá szervezni, s arra felhasználni, hogy a püspök akadályoztatásának fennálló helyzetében a régi hagyományokhoz híven átvegye az egyházmegye irányítását. – Marton – Jakabffy: *I. m.* 113.

el.³⁵ A marosvásárhelyi értekezletet szervező kultuszinspektorok és titkosrendőrségi személyek a távol maradt papságot megpróbálták rávenni, hogy a konferencia határozatait írják alá, s a sajtóban is nyilatkozzanak erről.³⁶ Magát Jaross Bélát is felszólítják, hogy tegyen ilyen nyilatkozatot. Jaross eleget tesz a felkérésnek, de nyilatkozata nem felelt meg az állami elvárásoknak: „A Marosvásárhelyi Értekezlet mellett megnyilatkozó paptársaim cselekedetét nem bírálom; a lelkiismeretek fóruma a mindentudó Úristen. Ezért is azt az értekezletet nem kezelhetem úgy, mint szokás mondani: kari szolidaritás témáját. Az Alkotmánytörvényre tett eskümmel jogot szereztem lelkiismereti szabads[ág]ra, amellyel élve 74 évemmel és 50 éves szolgálattal – 1[...] nap múlva esedékes aranymisém ünneplése, vagy a misézéstől eltöltő kiközösítés közötti választás nem engedte, s nem engedi az aláírás megadását. Az ellen pedig a leghatározottabban tiltakoznám, ha ezt egyházi és politikai síkon egyaránt igazolt félszázados közéleti, építő békemunkám kissebitésére akarná felróni bárki is.”³⁷ A főesperesi és plébániai levéltárban őrzött gépelt másolat alatt viszont kézzel két feljegyzés olvasható még. Baloldalt olvasható: „Tekintettel arra, hogy az Állambiztonsági Hivatal ezt az ügyet úgy kezeli, hogy az aláírás megtagadása kimeríti a Népellenség és Háborúra-uszítás büntényét, aláírásomat paptársaim közösségében megadom. Marosvásárhely, 1950. június 21. Jaross Béla főesperes”, és jobboldalt: „1950. június 21. a Szigurancára³⁸ vitetvén – ott a 3. megkísérlésre túloldali szöveget rávezettem a fenti nyilatkozat pótlásául.” Tehát nyomásra kénytelen volt a fenti nyilatkozatot megtenni, de az államhatalom is érezte, hogy ez nem volt túlságosan egyértelmű. A „ráhatások” ellenére is címlapra Jaross Béla ünnepélyes aláírását csak 1955 februárjában tudják tenni, Márton Áron szabadulása előtt.³⁹

A békeakcióval párhuzamosan az állam egyre konkrétan szól bele az egyházmegye belső életében. Ennek egyik, a kortársak által akkor nem annyira súlyosnak megítélt formája volt az adminisztratív átszervezés. Valóban, az egyház belső hitéletét nem érintette, viszont az állam beavatkozásának konkrét sikerét jelezte. Jakab Antal ordinárius idejében, 1951 februárjában a Kultuszminisztérium kéri az esperes-kerületek átszervezését a kialakított rajon-beosztásoknak⁴⁰ megfelelően. Látszólag úgy tűnt, hogy az új területi beosztásnál figyelembe

³⁵ MFP lt, Pfi. 1950 – (Pacha Ágoston püspök körlevele, Temesvár, 1950. június 4.)

³⁶ Lestyán Ferenc: *Marosvásárhely katolikus egyháza a kommunista elnyomás idején, 1948–1990*. Kolozsvár, 2007, 6–7.

³⁷ MFP lt, Pfi. 1950. 20. (21/1950.sz. Jaross Béla nyilatkozatai, Marosvásárhely, 1950. június 20.)

³⁸ A későbbiekben Securitate néven elhíresült szervezet.

³⁹ *Előre* IX. évf. 2276. sz., 1955. február 11-i, pénteki számában fénykép is megjelent az „*eseményről*” a következő kísértő szöveggel: „*a marosvásárhelyi római katolikus egyházközség és esperes-kerület vezetői, Jaross Béla pápai prelátus, apátplébános, Kajtsa Ferenc esperes és mások ünnepélyes keretek között írták alá a Béke Világtanács felhívását.*” – MFP lt, JBh, Jaross Béla hagyatékának újságcikkei.

⁴⁰ A hagyományos megyerendszert helyettesítő adminisztrációs rendszer.

veszik az egyház javaslatait. Jakab Antal a főespereseket fel is kéri, hogy a konkrét javaslataikat megtegyék. Jaross Béla saját tervezetében rámutat, hogy az egyházmegye 280 plébániájának 11 tervezett új kerületbe való beosztása kerületenként általában 23 plébániát jelentene. Ennek megfelelően, a rajonvonalakat figyelembe véve a marosvásárhelyi rajon 13 plébániájához kellene kapcsolni a szászrégeni rajon 7 plébániáját, a marosludasi 4 plébániáját, és akkor meglenne az „új” kerület 24 plébániája.⁴¹ Mire viszont Jaross Béla a saját javaslatával elkészült volna, már március 2-án a Kultuszminisztérium 4463. számú iratával jóváhagyta az esperességek beosztását az új tartományi és rajonbeosztásnak megfelelően. Jakab Antal kénytelen volt ezt elfogadva körlevélben közölni az új adminisztratív határokat, amelyek 1951 júliusától léptek érvénybe. A marosvásárhelyi esperességhez került ennek megfelelően a dicsőszentmártoni, erdőszentgyörgyi, marosludasi és marosvásárhelyi rajonok összes plébániája.⁴² Az esperesség vezetője egyelőre még Jaross Béla maradhatott, viszont címeiből – p[á]p[ai] prelátus, apát, főesperes, marosvásárhelyi plébános – eltűnik a főesperes megnevezés. Ennek a jelentősége az, hogy Márton Áronnak a fentiekben ismertetett 1947-es titkos rendelete szerint a püspök akadályoztatása esetén a *főesperesnek* tartoznak engedelmességgel a *kerület* lelkipásztorkodó és tanító klerikusai. Hogy még egyértelműbb legyen Márton Áron rendeletének az ellensúlyozása, a *kerület* szó használatát is beszüntetik. Az esperesi hivatalok címére vonatkozólag azt határozta, hogy a: „Nagyon tisztelendő Esperesi Hivatal /Protopopiatul Romano Catholic/ Kerület szó helyett ezentúl Esperesség használandó.”⁴³

Az adminisztratív átszervezést követően sor került Jakab Antal letartóztatására is, 1951. augusztus 24-án. Jakab Antal letartóztatása után kezdődtek a joghatósági problémák az egyházmegyében. A titkos ordináriusok kijelölésének formája közismert volt, a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a jurisdikciót átvevő ordináriusnak titokban kell-e maradnia, vagy pedig fel kell fednie magát, vagyis jelentkeznie kell-e a székeskáptalan előtt. A kutatások⁴⁴ és a kortárs visszaemlékezések⁴⁵ azt emelik ki, hogy az ordináriusnak titokban kellett maradnia, éppen azért, hogy az államhatalom szervei ne tudják letartóztatni.⁴⁶ A letartóztatott ordinárius ugyanis azonnal elveszíti a joghatóságát. Tény az, hogy 1952–1955 között Gyulafehérvárról az egyházmegyét vezető, magát általános helynöknek tituláló Adorján Károly nem rendelkezett

---

⁴¹ MFP It, Pfi. 1951. (303/1951. sz. Jaross Béla javaslatai az új esperességek beosztására. Marosvásárhely, 1951. március 5.)

⁴² MFP It, Pfi. 1951. 2. (363/1951. sz. Jakab Antal körlevelei és rendeletei. Gyulafehérvár, 1951. június 12.)

⁴³ MFP It, Pfi. 1351/1951. sz.

⁴⁴ Az alábbiakban Marton József kutatásai alapján vázoljuk a tényleges titkos ordináriusok sorát és életrajzi adatait: Marton – Jakabffy: *i. m.* 117–120.

⁴⁵ Lestyán: *i. m.* 6–8.

⁴⁶ Már a titkos ordinárius megnevezés egyértelműen jelzi, hogy a titokban kellett tevékenykedjen.

joghatósággal, viszont szolgálilag eleget tett a Kultuszminisztérium utasításainak. A kérdés fontossága miatt ezt a problematikát részletesebben szükséges megvizsgálni. Előbb a tényleges joghatósággal rendelkező titkos ordináriusok sorát fogjuk ismertetni, majd bemutatjuk, hogy hogyan próbálták elismertetni Adorján Károly joghatóságát.

A titkos ordinárius kinevezése a Szentszéknek 1948-as intézkedése alapján úgy történik, hogy a püspök két papot jelöl ordináriusnak, s a hatalmat átvevő ordinárius⁴⁷ a maga során újabb két papot jelöl utódjául. Ez lehetővé tette, hogy az ordinárius letartóztatásakor az általa elsőnek jelölt személy azonnal átvehesse a jurisdicciót, illetve, ha nem tudott még senkit sem jelölni, abban az esetben a társjelöltjéhez kerülhetett a joghatóság.

Márton Áron püspök jelölése Boga Alajos kanonokra⁴⁸ és Sándor Imre vikáriusra⁴⁹ esett. Boga Alajos a maga során jelölte Gajdátsy Bélát,⁵⁰ aki korábban teológiai rektor és a püspökség irodaigazgatója volt. Gajdátsy csak titkos ordinárius *jelölt* volt, a joghatóságot nem gyakorolta, ugyanis Boga letartóztatása után az Sándor Imréhez került (1950. május 10.– 1951. március 10.). Gajdátsyt Sándor Imrével egyszerre tartóztatták le. Így a joghatósági lánc Sándor Imre jelöltjeivel ment tovább. Sándor Imre első jelöltje és utóda Jakab Antal kanonok, a teológiai főiskola vicerektora volt.⁵¹ Ő nem tudott a titkosságban megmaradni, a békevonat felé tolódó gyulafehérvári káptalan tevékenysége miatt nyilvánosságra került a személye. Jakab Antal a maga során két személyt jelölt ordináriusnak. Az első Márton Mózes csíkszentdomokosi plébános,⁵² a második pedig Kovács Béla kovásznai plébános volt. A joghatóságot ennek megfelelően Márton Mózes vehette át, aki a maga során azt tovább adta első jelöltjének, Szilveszter Sándor⁵³ sepsiszentgyörgyi esperes-plébánosnak. Kovács Béla tehát nem jutott joghatósághoz, így az ő jelöltje, Jakab László székelyudvarhelyi plébános sem. Az egyházmegyében Márton Mózes már nem tudta egyértelműen elfogadtatni magát az esperesekkel. A kolozsvári főesperes, Baráth Béla volt az, aki vele szemben Kovács Béla mellett agitált. 1952. február 4-én egyszerre tartóztatják le Márton Mózest, Kovács Bélát,

---

⁴⁷ Ez a hatalom az egyházmegye vezetésére vonatkozott, nem a lelki, szentségi hatalomra: az ordinárius az adminisztrációt teljes jogkörrel irányíthatta.

⁴⁸ 1886-ban született, meghalt 1954-ben. Bécsben végzi teológiai tanulmányait, Kolozsváron filozófia doktorátust szerez. Márton Áron püspök letartóztatásakor az egyházmegye általános helynökeként vette át a kormányzást. 1950. május 10-én tartóztatták le.

⁴⁹ 1893-ban született, 1956-ban halt meg a Râmnicu Sărat-i börtönben. 1916-ban szentelték pappá. Észak-Erdély püspöki kormányzója volt 1940-től, Erdély újraegyesítése után nagyprépost. Boga Alajos után ő az ordinárius egy évig.

⁵⁰ 1887-ben született, s a nagyenyedi börtönben halt meg valamikor 1952 után. A halál időpontja nem ismert.

⁵¹ A későbbiekben Márton Áron segédpüspöke, majd az egyházmegye megyéspüspöke lett.

⁵² 1896-ban született, meghalt 1968-ban. 1919-ben szentelték pappá. Kétszer is volt letartóztatva, de joghatóságát nem volt hajlandó átadni az államilag szorgalmazott, Gyulafehérváron tartózkodó jogtalan kormányzatnak.

⁵³ 1902-ben született, meghalt 1988-ban. 1927-ben szentelték pappá. Többször volt letartóztatva.

Szilveszter Sándort és Jakab Lászlót is. Abban reménykedett az államhatalom, hogy közülük a joghatóságot birtokló személy átadja a hatalmat, a joghatóságot a kormányzást már 1951-ben⁵⁴ jogtalanul átvevő Adorján Károly kanonoknak.⁵⁵ Eleve nem volt ez lehetséges, hiszen a letartóztatott ordinárius minden intézkedése érvénytelen. Ennek ellenére az egyházmegye papságát olyan szellemben tájékoztatja a gyulafehérvári káptalan, hogy Adorján joghatósága rendben van. Tárgyunk szempontjából a továbbiakban elegendő utalásszerűen jelezni, hogy hogyan alakult az 1955-ig a tényleges joghatósággal rendelkező titkos ordináriusok sora, fontosabb azt részletezni, hogy Adorján hogyan fogadtatja el magát az egyházmegyével.

A hivatalos joghatóságot Léstyán Ferenc⁵⁶ vihette tovább, 1952. február 4-től. Amikor viszont kiszabadul a börtönből Márton Mózes, Kovács Béla, Szilveszter Sándor és Jakab László, Léstyán Ferenc egyetértésben Márton Mózessel visszaadja a joghatóságot Szilveszter Sándornak, aki viszont alig két hónapig lehetett ennek birtokába. Utóda Lajos Balázs⁵⁷ egészen 1954-ig. Utána Fuchs Gábor⁵⁸ veszi át a vezetést,⁵⁹ 1954. decemberéig. Márton Áron szabadulása előtt valószínűleg Ábrahám Miklós⁶⁰ folytatta a sort.

Visszatérve Adorján Károly szerepéhez, Léstyán Ferenc rámutat, hogy a hatóságok nem tudták elérni, hogy Márton Mózes átadja a joghatóságot Adorján Károlynak, így ezt Kovács Béla tette meg. Teljesen hiába, hiszen ő maga sem rendelkezett ezzel, tehát tovább sem adhatta. Mégis a központból való kormányzás Adorján Károly kezébe kerül. Ennek története viszonylag könnyen rekonstruálható a hivatalos levelezésekből. Az 1951. október 11-én, Gyulafehérváron tartott kanonoki és esperesi tanácskozás jegyzőkönyve,⁶¹ amelyet Baráth Béla kolozsvári

---

⁵⁴ Az első, Adorján Károly által aláírt rendelet 1951-ből származik, a következő tartalommal: „*Adorján Károly kanonok (Ordinárius távollétében a székeskáptalan felkérésére) levele a marosvásárhelyi Esperesi Hivatalhoz.*” A levélben értesíti az esperest, hogy a Kultuszminisztérium kiküldötte közölte, hogy kiknek vonták meg működési engedélyét, s azok hol működhetnek tovább. Mindezek a jurisdikciót az új állomáshelyük esperesétől kell kérjék. MFP lt, Pfi. 1951. (1955/1951. sz. Adorján Károly kanonok levele a marosvásárhelyi esperesi hivatalhoz. 1951.) Léstyán Ferenc szerint 1952. február 4-étől, tehát a „négyek” letartóztatásától kezdve hajtja végre Adorján Károly szolgálalkúen, amit az államhatalom kért. Léstyán: *I. m.*, 8.

⁵⁵ A káptalan híresztelése szerint őt Kovács Béla választotta volna ki maga mellé általános helynöknek (*vicarius generalis*).

⁵⁶ 1913-ban született. 1937-ben szentelték pappá. Rövid ideig ő maga is volt börtönben. 1955-től Marosvásárhely plébános-esperese 1990-ig, jelenleg nyugdíjban van.

⁵⁷ 1894-ben született, meghalt 1970. Tanulmányait Budapesten végezte.

⁵⁸ 1910-ben született, 1973-ban halt meg. Tanulmányait Berlinben végezte. Petrozsényből Harasztosra kerülve lesz titkos ordinárius, de amikor ez kiderül, letartóztatják.

⁵⁹ Ennek története önmagában bonyolult. Amikor O’ Hara nuncius távozott Romániából, – állítólag szóban – megbízást adott Hieronymus Menges bukaresti egyházmegyes papnak az egyházmegyei kormányzók állítására. Ezzel megindult a zavart is okozó apostoli delegátusok sora: Dukát József (1950-től 1953-ig) és Simonfy Andor (1953-tól 1955-ig). Simonfy Andor volt az, aki Lajos Balázst felmentve a joghatóságot Fuchs Gáborra bízta.

⁶⁰ 1907-ben született, 1996-ban halt meg. Pappá szentelték 1929-ben. Fuchs választotta, joghatóságot 1–2 hónapig gyakorolta, Márton Áron szabadulásáig. A ’90-es években megvakult idős pap már nem tudott kellő szellemi tisztasággal visszaemlékezni az eseményekre. Tény, hogy ő háromszor volt letartóztatva, valószínűleg nem ok nélkül.

⁶¹ MFP lt, Pfi. 1951 – (Gyulafehérvári kanonoki és esperesi tanácskozás jegyzőkönyve, 1951. október 11.)

esperes jegyzett le, már rögzíti, hogy a jelenlevők⁶² a saját „felelősségteljes kötelességüknek” tartják „a Román Népköztársaság területén élő róm[ai] kat[olikus] hívek lelki gondozását és vezetését”, a szövegben meg sem jelenve a titkos ordinárius szerepe. A köztársasági államformát, mint a katolikus Egyház szervezetével és tanításával nem ellenkezőt elfogadják, s ennek megfelelően a következőket határozzák:

„1. A Román Népköztársaság területén élő római katolikus hívek lelki üdvének biztosításán és anyagi jólétének előmozdításán a római katolikus Egyház és a Román Népköztársaság törvényei szerint minden erőnkkel munkálkodni fogunk.

2. Híveinket úgy az isteni, mint az egyházi és állami törvények megtartására szavainkkal, tanításunkkal és példánkkal buzdítani fogjuk.

3. Semmi olyan mozgalomban melyet az egyház és állam törvényei tiltanak, részt nem veszünk, és amennyiben tudomásunkra jutna, hogy híveink ilyen mozgalomban akarnak részt venni, őket attól visszatartani törekszünk.

4. Teljes erőnkkel törekszünk a béke ápolására, a béke áldásainak biztosítására, – örömmel és megnyugvással vesszük tudomásul, hogy a Román Népköztársaság minden polgára őszintén akarja a békét és épen ezért testvéri szeretetben és egyetértésben kívánunk az ország minden lakójával élni, – a Román Népköztársaságot hazáknak tekintjük, törvényeit megtartjuk, felvirágoztatásáért állandóan imádkozni és dolgozni fogunk, annak népére és vezetőire Isten áldását kérjük.

5. Amint a Román Népköztársaságban élő római katolikusok helyzetét rendező Statútum mint állami törvény megjelenik, azt a püspökkel együtt tett állampolgári eskünk alapján megtartjuk.”

Másnap Baráth Béla a gyűlés hivatalos jegyzőkönyvéből kimaradt tárgyalásokra reflektálva levelet intéz Boros József prelátnak, a gyűlés elnökéhez, amelyet másolatban a többi esperesnek, így Jaross Bélának is megküld.⁶³ Ez a levél azt igyekszik egyházi jogi szabályozásokra hivatkozva elfogadtatni, hogy a titkos ordinárius nem maradhat titokban. A hitelesség kedvéért levelét szó szerint idézzük: „Már hetek óta foglalkoztatott a kérdés, vajon a sedes impedita⁶⁴ esetében megbízottak, a substitutusok, ill. a káptalani helynök köteles-e a székeskáptalan előtt igazolni megbízását. A 334 és a 353 can[on] 2 §. ezt a kötelezettséget kifejezetten az episcopis residentiales és az utódlási joggal megbízott s[egéd] püspök számára

---

⁶² Boros József, Dr. Péter Antal, Adorján Károly kanonokok, Dr. Baráth Béla és Dr. Faragó Ferenc kanonok esperesek, Jaross Béla, Lestyán József, Sass Antal, Nagy Jenő, Szabó János esperesek.

⁶³ MFP It, Pfi. 1951 – (Baráth Béla kanonok, kolozsvári esperes levele Boros József prelátnak, átküldve Jaross Bélának is. Kolozsvár, 1951. október 12.)

⁶⁴ A püspök akadályoztatása esetén.

írja elő. A 429. can[on] a sedes impedita esetében megbízottaktól csak azt követeli meg kifejezetten, hogy hivatalba lépésükkor jelentsék a Szentszéknek, hogy a püspöki szék akadályozva lett, s ők vették át annak gondjait, ami azt jelenti más szavakkal, hogy külön megerősítésre nem szorulnak. A káptalan előtti igazolásról nincs kifejezetten szó nevezett kánonban, bár ez jól megfér avval az általános jog szellemében. Érdekes, hogy a C[odex] J[uris] C[anonici] intézkedése ebben a pontban fogyatékos. Ezért örvendtem a tegnap, hogy ezt a bizonyos 1946, ill[etve] 1948-as részletes utasítást olvashattam, mely szerint a sedes impedita megbízottai „iisdem iuribus fruuntur ut iisdem obligatiunibus tenentur se episcopi residentiales”.⁶⁵ Világos ebből, hogy ők is igazolni kötelesek megbízásukat a káptalan előtt a 334. can[on] előírása szerint s annak megtörténteig az egyházmegye kormányzását át nem vehetik „neque per se, neque per alios, nec nullo sub titule sese ingerere possunt in illud.”⁶⁶ Mondanom sem kell, hogy ebből két dolog következik. Az egyik, hogy titokban nem maradhatnak. A másik, hogy igazolásuk megtörténteig ordináriusi minőségben mindennemű intézkedésük [...] érvénytelen. Ezek után minden nehézségem megoldást nyert az ügyben s gondolom, az értekezlet résztvevői is hasonló lelki állapotba jutottak.”

A fentiek értelmében a székeskáptalan megpróbálta megteremteni magának a jogi alapot ahhoz, hogy az ordináriusok előttük felfedjék magukat. 1952. október 21-én ebben a szellemben vázolja a törvényes jogutódlás kérdését dr. Faragó Ferenc kanonok, Adorján Károly helyettese, a marosvásárhelyi esperesség alakuló gyűlésén.⁶⁷ Beszédében az ordináriusok kinevezésének történetét azzal kezdi, hogy Márton Áron püspök Boga Alajost és Sándor Imrét a székeskáptalan előtt jelölte ki, tehát nem titokban. A későbbiekben viszont mégis ellentmondásba keveredik, amikor arról beszél, hogy Kovács Bélát Jakab Antal titokban bízta meg, egy tanú – Ferenc András plébános – előtt. Márton Mózes és Kovács Béla Jakab Antal által történt jelöléséig ugyanazokat a személyeket sorolja fel, amelyeket a fentiekben a tényleges ordináriusok esetében már bemutatunk. Viszont egyházjogi csúsztatásokat lop be előadásába. Miközben arról beszél, hogy mi az ordinárius jogköre, egyszer sem említi a *titkos* jelzöt. Minden átmenet nélkül kiemeli, hogy a megyéspüspök meg kell jelenjen a székeskáptalan előtt, s igazolnia kell magát. Az egyházmegyes püspök „*possessio*”-ba való

---

⁶⁵ Azonos jogokkal és köteleességekkel rendelkeznek, mint a megyéspüspök.

⁶⁶ Sem önmaguk, sem más által, sem semmiféle cím alatt abba, vagyis az egyházmegye kormányzásába nem vegyíthetik magukat.

⁶⁷ Ez már a második alakuló gyűlés. Az elsöre a rajonok mintájára átszabott esperesség alakuló gyűlése volt, ez újabbat az tette szükségessé, hogy Marosvásárhely központtal létrejött a Magyar Autonóm Tartomány, amelynek létesítésével a marosi esperességtől lecsatolták a dicsőszentmártoni és marosludasi rajonokat, visszacsatolva a szászrégenit. Ez az adminisztrációs átrendezés esetében az esperesek terveit már be sem kérték, az utasítást egyszerűen végrehajtották. A későbbi címzések bizonyosága szerint újra használatba kerül a főesperesség és a főesperes megnevezés.

helyezésének valóban ez a formája, s idézi is ehhez az 1950. június 8-i dekrétumot. Azt viszont már nem pontosítja, hogy ez miért vonatkozik az ordináriusra is. Talán számít arra, hogy Baráth Béla már ismertetett leveléből ez már átment a köztudatba. Céljának megfelelően kiemeli, hogy 1950. április 3-án maga Jakab Antal is megjelent a székeskáptalan előtt, kilépve a titkosságból. Csak ennek vázolója után vonja le a következtetést: „possesiohoz helyezés nélkül nincsen jurisdikciója az ordináriusnak”. „Az ordinárius ha akar, maradhat titokban, de akkor is köteles possessióba lépni.” Tehát elméletileg a jelentkezés után az ordinárius elrendelheti a káptalannak, hogy tartsa titokban a jelentkezését. Arra hivatkozik, hogy egy egyházmegye sem tud olyan rendelkezésről, hogy az ordináriusnak titokban kell maradnia. Jakab Antal két jelöltjével (Márton Mózes és Kovács Béla) kapcsolatosan rámutat, hogy „a káptalan tudta, hogy az ordináriusnak jelentkezni kell és várta is a jelentkezést. A kormánytól jöttek a rendeletek, kellett valaki, aki az iratokat rendezze, elválaszolja, paptestvérekkel közölje.” Újra csak ellentmondásba került itt, hiszen burkoltan bevallja, hogy az ordinárius titokban volt – ennek okára nem kérdez rá –, illetve hogy az államhatalom hatására igyekeztek megszüntetni ezt a titkosságot. Mivel a jelentkezés természetesen elmaradt, Faragó a kőrösbányai⁶⁸ kényszerlakhelybe kényszerített Scheffler János működési engedély nélküli szatmári püspökhöz fordult jogi eligazításért. Faragó szerint Scheffler azt tanácsolta, hogy „minden áron meg kell tudni, hogy ki az ordinárius. Ha nem lehetséges írásban, akkor személyesen el kell menni mindegyik paphoz, és ki kell kutatni okvetlen ki az ordinárius.” A tanácsot elfogadva a káptalan meg is tette a felhívást, viszont időközben – szintén Faragó szerint – Márton Mózes és Kovács Béla megállapodtak abban, hogy „mivel Márton Mózes beteges és nem jogász, [...] lemond, és Kovács Béla vegye át a jurisdikciót. Írásban csinálták meg a megállapodást, de az írás a pénzbevéltáskor történt Márton Mózes letartóztatása miatt nem érkezett Fehérvárra. Az után Kovács Béla jelentkezett a káptalannál, hogy 1951. június 13-án Jakab Antal őt bízta meg Ferenc András plébános előtt.” A csúsztatás ma már nyilvánvaló. Márton Mózes ilyen megállapodást nem köthetett, a titkos ordináriusok kinevezésének módja nem tette lehetővé. Joghatóságát csak az általa jelölt személynek adhatta át, nem pedig társjelöltjének. Csak ha nem volt saját jelöltje, akkor kerül a joghatóság a társjelölthöz. Faragó viszont átugorja ezt az *apróságot*, rámutatva, hogy „Kovács Béla ordinárius jurisdikciója, annyira bizonyos, hogy ahhoz semmiféle kétség sem fér. Isten előtt vállalom a felelősséget.” Egy kicsit bonyolultabb volt azt bizonyítani, hogy mégis miért Adorján Károly az, aki akkor a joghatóságot gyakorolja. Ezzel is megpróbálkozik, úgy vezetve fel a kérdést, hogy miközben az állami hatalom

---

⁶⁸ Az Erdélyi Érchegeység egyik kis plébániája. Sokáig ferencesek látták el.

hozzájárulását kihangsúlyozza, egyúttal a békepapi mozgalmat is elítéli, tudva, hogy ez teheti csak hitelessé előadását: „Kovács Béla [a kormány részéről nem bírt szimpátiával, ezért] Adorján Károlyt bízta meg a vikáriusi teendőkkel, aki a kormány szimpátiáját élvezte. A kormány részéről Kovács Béla részére azért volt neheztelés, mert huzavonazkodott és titkoskodott. Ma már Kovács Béla a kormány szimpátiáját bírja és nincsen a kormánynak kifogása az ellen, hogy Gyulafehérváron lakják. Kovács Béla november hónapban fel is fog költözni Fehérvárra. Kovács Béla engedélyt kapott a kormánytól, hogy a jurisdikció átvételét jelentse a Szentszéknek, biztosította a kormány Őt arról, hogy a levél diplomáciai úton eljut a Szentszékhez. Kovács Béla törvényes ordinárius, kinek engedelmeskedni tartozunk, minden körülmények között. Ha mindannyian elszakadnánk tőle, még akkor is, ő egyedül marad a Szentszék képviselője, és aki neki nem engedelmeskedik, a Szentszéknek fenntartott kiközösítést vonja maga után. Amint a vásárhelyi mozgalom is az volt, engedetlenség és kiközösítéssel járt és mindegyik résztvevő a kiszabott penitencia végzése után nyert csak feloldozást.” Magát a vásárhelyi *ügyet* a nagyobb nyomaték kedvéért *reakciós ügynek* titulálja, amelyről állítja, hogy „teljesen fel van számolva, az állam nem kíván többet ezekkel a kérdésekkel foglalkozni.” Beszédének hatását lemérhetjük abból, hogy maga Jaross Béla is – aki pedig a napi politikában gyakorlattal rendelkezett – Faragó előadását üdvözölte, kiemelve, hogy lelkipásztori munkáját a befejezés előtt megzavarta az a nyugtalanság, ami a bizonytalanságból származott egyházközségében. „Most remélem, híveim helyreállítják az egységet, nyugodva, lélekbe megpihelve mondhatom: áldja meg a Mindenható Isten dr. Faragót”, amiért jogi fejtegetésével bebizonyította az ordinárius jogosságát.⁶⁹ Az öregedő apátplébánosnak sem tűnt fel, hogy az esperesség alakuló gyűlésének az időpontját, programját, meghívóit összeállító Adorján Károly kész, bemutatandó dolgozatokat küldött a társadalmi átalakulásról, a békeharcról, az új Alkotmányról. Mint ahogy az sem jelentett különösebb megütközést, hogy a Pacha Ágoston levelében felsorolt, figyelmeztetést kapott személyek közül jelen volt dr. Köpeczi János tisztelendő, illetve, hogy a tanácskozás vezetője a kultuszinspektor [Visán] László volt. Az Adorján Károly által elküldött kész dolgozat a békeharcról szintén gyanús lehetett volna. Kivonatolt, a jegyzőkönyvbe is feljegyzett tartalma a következő volt: „azok a bütykös lábak, amelyeket nagycsütörtök a Mester megmosott és csókjával illetett, azok parancsot kaptak, hogy amely házba belépnek, köszöntsék reá a békét: békesség a háznak. Minekünk, Krisztus papjainak a békeharc akcióban fel kell ismernünk a Krisztusi vonásokat és a háborús örülettel szembeni irtózáttal eltelve Isten áldását esdeni arra.”

---

⁶⁹ MFP lt, Pfi. 1952. 58. (Marosvásárhelyi koronagyűlés jegyzőkönyve, 1952. október 21.)

S hogy a sor teljes legyen, az is furcsa, hogy a hozzászólók közt ott találjuk Kajtsa Ferencet alsócsernátoni plébánost,⁷⁰ akivel az alábbiakban foglalkozunk részletesebben.

A törvényesség látszatát elnyerő, az államhatalomnak behódoló központi egyházkormányzatnak a következő lépése az volt, hogy a fontosabb plébániákon a régi embereket a behódoló személyekkel kicserélik. Marosvásárhely esetében ez Jaross Béla félreállítását jelentette.

Még az esperesség alakuló gyűlését megelőzően Jaross Béla megkapta az 1734/1952. számú leiratát⁷¹ Adorján Károly *általános helynök*nek, amire 1952. augusztus 8-án válaszolt.⁷² A válaszlevél⁷³ tartalma alapján Adorján Károly a marosvásárhelyi hitéletben és közvéleményben tapasztalt zavarok miatt már három alkalommal is komolyan foglalkozott a visszavonulás lehetőségével. Visszavonulásának színlelt latolgatásával igyekszik rávezetni Jaross Bélát, hogy hasonló lépésre szánja el magát. A terv működőképesnek bizonyult. Miután Jaross rámutat, hogy a hitéleti zavarok nem oly jelentősek, mint amilyenek az Adorjánhoz érkezett névtelen jelentésekből tűntek, továbbra is problémát jelent a törvényes joghatóság kérdése. „Most már tagadhatatlanul megállapítható a két vonalvezetés s miután mindkét fél jóhiszemű és tisztalelkű s mindkettőnek vannak adatai, üljenek össze, – nem lesz nehéz, mert tények és dátumok állnak rendelkezésre [...] A HIVEK igénylik vasárnapi szentmiséjük, havonkinti lelki tisztulásuk biztosságát, megnyugtató, ünnepi élvezését. A PAPSÁG látva, hogy ez már több mint „tünet”, hogy ez már dogmatika, a kódexsel él és fekszik, – ez lopja meg álmát s az efölötti tépelődés, töprengés aggasztja; Domine salva nos, perimus [...] s várja hivatott ajkáról Jézus választát.”⁷⁴ A leirat második pontjára térve Jaross a következőket írja: „az irat következő szakasza konkrét javaslatot vár tőlem a helyzet elrendezésére. Ennek sorai közül lehetetlen ki nem olvasni – amiért szívből hálás is vagyok – féltő óvását személyemnek. Idő kellett a megfontoláshoz és az elhatározáshoz s az idő megérlelte bennem, hogy a kavardásnak ebből az örvényléséből kiragadjam magam azzal, hogy 1 évi fizetési szabadságot és nyugdíjazásomat kérjem. Mert egy hosszú élet és egy félszázados szolgálat penitenciájához Isten jóvoltából egy-két esztendő kegyelmi idő nagyon rám fér. Más szempont is ezt ajánlja, tudni illik az Egyházközség anyagi válsága, mellyel megbirkózni nem tudnék.

---

⁷⁰ Állomáshelye nem tartozik a marosvásárhelyi esperességhez.

⁷¹ Maga a leirat az eddigi kutatások során még nem került elő, viszont Jaross Béla válaszevele alapján főbb vonalaiban rekonstruálható a tartalma.

⁷² MFP lt, Pfi. 1952. 82. (220/1952. sz. Jaross Béla levele az Ordináriátushoz, Marosvásárhely, 1952. augusztus 8.)

⁷³ Jellemző, hogy sem ekkor, sem a többi levelében a címzésnél nem használja a személyes megnevezést, hanem az intézményhez – Ordináriátus – intézi választát.

⁷⁴ Ennek a *hivatott ajkáról* történő válasznak a megadására érkezett tehát októberben Faragó Marosvásárhelyre.

Kegyeskedjék egyelőre ezt és ennyit a maga csupaszságában elfogadni és hozzájárulni. Elhelyezkedésem, megélhetésem részletkérdések, azokat külön levélben fogom feltárni. A marosvásárhelyi Egyházközség 250 éves. Annak egyötöde az én oltárszolgálatom. Deus providebit. Meztelenül jöttem föld-anyaként méhéből és térek oda vissza [...] Semmim sincs, és amit 4 év előtt újról beszédem jellegéül vettem Bolyait idézve, azt most magamnak lefoglalom: „Mindent elvehet az Isten, de önmagát mindig meghagyja!” Adorján Károly terve tehát bevált, maga Jaross fogja kérni nyugdíjazását. Kérése eredményeként egy teljes évig szabadságot hagy jóvá Gyulafehérvár Jaross Bélának 1952. december 1-től.⁷⁵ Egy héttel később, december 19-én Kajtsa Ferenc jelzi, hogy az Egyházmegyei hatóság 348/1952 számú rendelettel vicarius adiutor minőségben kinevezte a marosvásárhelyi plébániára, majd a 3492/1952 számú leiratával a marosi főesperesi kerület főesperesévé nevezte ki.⁷⁶ Ezzel a fordulattal sikerült elérni, hogy a marosvásárhelyi plébánia és esperesség vezetése az államhatalomnak behódoló pap kezébe kerülhessen. Jarossal párhuzamosan káplánjait is elhelyezik, Kajtsa Ferenc saját káplánnal érkezik⁷⁷ 1953 vízkeresztje után. Január 20-án Jaross Béla és az egyháztanács jelenlétében letette a hitvallást és az antimodernista esküt, majd átvette a templom és plébánia épületét és berendezését.⁷⁸

Miután a vezetés Kajtsa Ferenc kezébe került, az egyháztanács lecserélésén túl igyekeztek megalázni, lejáratni az ekkor már 76 éves Jaross Bélát. Kerestek néhány apróságot, amelyek hangsúlyozásával ez lehetővé vált. Az egyik ilyen kérdése egy marosszentkirályi ingatlannak az eladása volt.⁷⁹ A gyakorlatban 100000 lej összegről van szó, ami az 1952-es pénzstabilizációkor 125 lejnek felelt meg. Ez a takarékpénztárba⁸⁰ került. Jaross 1953. június 3-i jelentésében jelzi, hogy az ingatlan törzsvagyon. Ezt követően Adorján Károly mégis rákérdez, hogy az ingatlan a papi jövedelemhez, vagy mihez tartozott.⁸¹ Egyébként is az összeg nem túl jelentős, ha figyelembe vesszük, hogy Jaross saját nyugdíjkérésében jelzi, hogy az utolsó 12 hónapra az átlagfizetése 1091 lej és 78 bani volt. Tekintve, hogy a későbbi levelezések szerint Jarost azzal vádolták, hogy a pénzt saját adójának rendezésére használta fel, s ennek tagadásával Jaross válaszeveleiben nem találkozunk, elképzelhető, hogy valóban ez történt. Párhuzamosan futtatják ugyanakkor a leltári hiányok vádját, az 1951-es és 1952-es

⁷⁵ MFP It, Pfi. 1952 – 30. (3491/1952. Gyulafehérvár, 1952. december 12.)

⁷⁶ MFP It, Pfi. 1953 – 2. (7/1953. Kajtsa Ferenc jelentése az Egyházmegyei Hatósághoz, Marosvásárhely, 1953. január 22.)

⁷⁷ Léstyán: *i. m.*, 7.

⁷⁸ MFP It, Pfi. 1953 – 2. (7/1953. Kajtsa Ferenc jelentése az Egyházmegyei Hatósághoz, Marosvásárhely, 1953. január 22.)

⁷⁹ MFP It, Pfi. 1953 – 16– 19., 21– 22. A marosszentkirályi ingatlaneladással kapcsolatos jelentések.

⁸⁰ A román hivatalos szóhasználat szerint CEC – Casa de Economii și Consemnații (Jegy- és takarékpénztár).

⁸¹ MFP It, Pfi. 1953 – (1663/1953. Adorján Károly leirata Jaross Bélához, Gyulafehérvár, 1953. június 3.)

számadásokat, az eltűnt fürdőkád problémáját, a pincében leszerelt ászokfák hiányát, az elvitt konyhaszekrény pótlását, illetve a küküllői esperesség pénzének veszni hagyását.⁸² A lejáraton túl a kérdés súlyát inkább az adta, hogy Jaross csak egy év szabadságot kért, ennek végéhez közeledve újabb ürügy kellett ahhoz, hogy biztosítani lehessen Kajtsa folytonosságát Marosvásárhelyen. 1953. november 9-én⁸³ Adorján Károly jelzi, hogy december 1-én Jaross szabadsága lejár, addig el kell rendezni a függő dolgokat, elsősorban a hiánypénzeket. A levél végén viszont önmagát árulja el, amikor a következőket írja: „a Kultuszminisztérium felé az eddigi megnyilatkozások szerint Kajtsa Ferenc felmentését s Méltóságod főesperes-plébánosságát nem tudom elismertetni. Legjobb megoldásnak a status quo további fenntartását tartom.” Jarosznak ekkor már világos, hogy mi történik a háttérben. Válaszol is Adorján Károlynak, már november 16-án, előre bocsátva, hogy önmagának és emlékének tartozik azzal, hogy magát tisztázza. Az egyes vádak alóli tisztázás részleteibe most tárgyunk szempontjából nem jelentős belemenni. Az 1953. november 16-i válaszlevelében Jaross nem hagyja szó nélkül Adorján önmagát leleplező mondatát: „Arra a passzusra vonatkozólag, mely a kultuszminisztériumot s valami status quot említi, engedje meg; sejtelmem sincs, miről van szó” – írja Jaross. Pedig jól tudta, hogy mit jelent ez a status quo. Két nappal később, november 18-án kelt levelében már úgy tesz, mint aki elfogadja azt, vagyis hogy Kajtsa Ferenc marad Marosvásárhelyen, ő maga pedig elköltözik Görgényszentimrére. November 30-án kelt levelében Adorjának már megírja, hogy ez esztendőig még megaláztatásokban nem volt része,⁸⁴ de most kijutott neki, majd a görgényszentimrei terepszemle után december 3-án újabb levelében visszakozik is a költözés ötletétől. Nem akarja feladni – s nem is adta fel – a Marosvásárhelyen való tartózkodását. Arra hivatkozik, hogy amikor Görgényszentimrén építkezett, akkor a megélhetést biztosítható föld, erdő és legelőhasználati jog még megvolt, most már nincs. Költözködése is sokba kerülne, nyugdíjügye rendezetlen, Görgényben nincs gáz sem. Ezek az ürügyek mellett rámutat az elköltözését leginkább akadályozó tényre: lezáratlan függő ügyei vannak Marosvásárhelyen. „Tiszta múltam tudatában érzékenyen kell vennem azt, hogy tiszta helyzet maradjon utánam.” Levelét bibliai igével zárja: „*A leányzó nem halt meg, csak alszik.*” Kajtsa Ferenc viszont nem visszakozhatott. Még aznap kelt⁸⁵

---

⁸² Ez utóbbiról fontos megjegyezni, hogy az 1951-es esperességi átrendeződéskor vette át Jaross Jakab Antal felszólítására. Az összeg összesen 150,20 lej csupán.

⁸³ MFP It, Pfi. 1953 – 30. (2193/1953. Adorján Károly levele Jaross Bélához, Gyulafehérvár, 1953. november 9.)

⁸⁴ Aranyszájú Szent János, Szent Ambrus, Szent Ágoston és Szent Kúrillosz viharos, egymást kiközösítő korszakát idézve a jelen helyzetre a következő következtetést vonja le: az időre és türelemre alapozott modus vivendi tanácsát adja neki a Szentlélek. – MFP It, Pfi. 1953 – 40. Jaross Béla levele az Ordináriátusnak, Marosvásárhely, 1953. november 30.

⁸⁵ Könnyű volt megoldani az ilyen gyors *postafordulót* ugyanis, hiszen ugyanabban a plébániaépületben laktak, csupán ezt a hivatalos formáját választották a *kapcsolattartásnak*.

válaszlevelében⁸⁶ jelzi, hogy maga Jaross Béla december 2-án már kérte a közbejárását a Minisztériumnál, hogy a görgényszentimrei házat visszakaphassa – igaz ugyan, hogy ezt a kérést maga Jaross Béla soha alá nem írta. Mégis a kérést Kajtsa még 2-án fel is terjesztette az Ordináriátushoz. A nagyobb nyomaték kedvéért másnap, december 4-én az egyháztanácsi határozatra hivatkozva újra felszólítja Jarosst a költözésre.⁸⁷ Jarosznak a költözéssel kapcsolatos változó elhatározásait Kajtsa és Adorján igyekeztek kihasználni. Adorján Károlynak Kajtsához december 16-án intézett levelét még csak kommentálni sem szükséges: „Értesítem, hogy a 288/953 s t[öbbi] jelentéseit az (kézzel beírva a gépelt szövegbe: A[pát] úr) ingatag ezért megbízhatatlan elhatározása jeleiként fel fogom használni.”⁸⁸ Kajtsa a felső támogatás tudatában egyre magabiztosabban támadja már Jarosst. A Jaross Béla által határidőre elkészített 1951–1952-es pénzügyi számadásokat el sem fogadja, kéri, hogy azokat az 1950-es évvel kezdje.⁸⁹ Adorjánhoz intézett levelében az elszámolást a következőképpen minősíti: „az 1951 és 1952 évekre nézve is olyan mocskok munkát végzett, ami szégyen.” Kajtsa jelzi azt is, hogy amikor megkérdezte Jarosst, hogy mit tett az 1950-es kerületi perselypénzekkel, Jaross azt válaszolta, hogy „megettem.” Végül is érthető Jaross ily kirohanása, hiszen maga Kajtsa is beszámol arról, hogy először a válasz az volt Jaross részéről, hogy az egyházközségek egyenesen a püspökségre küldték be a pénzt.⁹⁰

1954-ben a Jaross elleni intézkedések tovább folytatódtak. Az 1317/1954. szám alatt Jaross megkapja Adorján május 8-án kelt felszólítását, mely szerint május 27-én bizottság alakul Ferencz András kerelőszentpáli és László Dénes maroshévízi plébánosokból, hogy felülvizsgálják a leltári és anyagi ügyeket. Adorján Károly kéri, hogy a helyszínen adjon felvilágosításokat, s hogy mindennemű levelezést az ügygel kapcsolatosan a kivizsgálásig szüntessen be. A levél alatt olvashatóak Jaross kézzel írt feljegyzései: „soha senkinek nem írtam; szomorú dolog, hogy feltételezni sem tudják az emberről az egyenes úton járást [...] A kiküldetés megvolt május 27-én. Sok kicsi piszkos ügy ment le ott; de feltűnő, hogy folytatás és végzés nélkül. A 'monitio' még fennáll és a további fenyegetések is – azokban papi becsületemről esik szó.” Adorjántól Jaross Béla egy 1316/1854. iktatóiktatószám alatt újabb levelet is kap április 12-i keltezéssel – szigorúan bizalmas jelzéssel ellátva. Ebben Adorján *jóindulatúan* jelzi, hogy a Jaross elleni panaszok okozta hullámokat megpróbálta a hivatalos

---

⁸⁶ MFP It, Pfi. 1953. (288/1953. Kajtsa Ferenc levele Jaross Bélához, Marosvásárhely, 1953. december 3.)

⁸⁷ MFP It, Pfi. 1953. 42. (Jaross Béla levele Adorján Károlyhoz, Marosvásárhely, 1953. november 18.)

⁸⁸ MFP It, Pfi. 1953. 45. (3158/1953. Adorján Károly levele Kajtsa Ferenchez 1953. december 16.)

⁸⁹ MFP It, Pfi. 1953. 49. (3020/1953. sz. Kajtsa Ferenc levele Jaross Bélához, 1953. december 22.)

⁹⁰ MFP It, Pfi. 1953. 2. (262/1953. sz. Kajtsa Ferenc levele Adorján Károlynak, 1953. december 23.)

megintéssel⁹¹ és a kártérítésre való kötelezéssel lenyugtatni, de nem sikerült, sokan a 2147. kánonra hivatkozva eltávolítását és a 2346. kánon alapján felfüggesztését emlegetik. Ha ez így megy, jelentést kell tennie a Minisztériumnál, ami állami fizetésének megvonását jelentené. Ezért *kéri*, hogy Jaross „igyekezzék az ügyeket sürgősen rendezni és minél előbb félrevonulni.”⁹² Kajtsa Ferenc 1954. május 4-én keltezett levelében már egyenesen egy kultuszminisztériumi határozat (17302/1948. sz.) átmélgését javasolja Jarossnak.

Ezt követően Jaross is jobban felkészül a védekezésre. Vezetni kezd egy jegyzetömböt, ahová feljegyzi azokat a botrányokat, amelyek Kajtsa Ferenc marosvásárhelyi ténykedéseit kísérték.⁹³ Az érzékeltetés kedvéért kiemelünk ebből néhány feljegyzést. Kajtsa tevékenységével kapcsolatosan botrányosnak tartja, hogy bemutatkozó beszédét azzal kezdte, hogy teljhatalommal jött ide, s ugyanabban a beszédben megfenyegette a híveket is. 1954. június 20-án sorba állt fagyaltért és monopolért (vagyis egyszerű, olcsó szeszesitalért) is. Hatszor állították fel a moziban, mint állójegyest, aki másnak helyére leült. A hivatalban ingre vetkőzött. Az egyik karácsonyi beszédéből két mondatot jegyez fel: ha nincs a zsebben, nincs karácsony, ha van a zsebben, van karácsony. A prédikációit jellemezve rámutat, hogy abban gyakrabban szerepel Dosztojevszki és a napi események, mint a Szentírás. A nyáradtői vizitációkor még a templomba se ment be. Azt hiszi, hogy a marosvásárhelyi plébánosság csak abból áll, hogy „jól enni, inni, hangversenyekre járni, tribünökön parádézni [...]”. Nem tájékozódott a közösségről, a reprezentáns személyekről, hivatalos fogadó órákat vezetett be, ócsárolta elődjét. Amikor egyik alkalommal beteghez hívták, nem tudta letenni az épp olvasott regényt („ponyvát”), s csak másnap ment el, amikor a beteg meghalt. „Annyi nyilvános gixer után szabad a kérdés: miféle kormányzat az, amely azt ítélte róla, hogy MarosVásárhelyre való? Vagy amelynek vigilanciája mellett – már 18 hónapja – még mindig itt lehet. – Oroszlán és számár meséje megismétlődik rajta, aki ’teljhatalommal’ küldetett ide és teljes lelkipásztori tudatlansággal mutatkozott be már az első beszédében. Mi áll fenn a 2 eshetőség közül: Őt félreismerték-e 19 éves papi pályáján? Vagy ő neki sikerült félrevezetni 19 évi következetességgel az Ordináriá[tus]t? Miért ismerte fel Marosvásárhely már az első hetekben s az után folytonos bemutatkozásán, hogy hazug, üres, rágalmozó üzletember? [...] Az [Acták] bizonyítják, hogy következetesen félrevezette az Ordináriátust. Ebben nem lehet menteni, mert

---

⁹¹ MFP It, Pfi. 1953. 41. (1640/1953. sz. Adorján Károly hivatalosan megint Jaross Bélát, amiért nem küldte be az elszámolást 1951–1952-re. Gyulafehérvár, 1953. december 16)

⁹² Kiemelés tőlem.

⁹³ MFP It, JBh – Botrányok címet viselő jegyzetömb.

tájékozódhatott volna! Belevitte ezt botrányosan felületes intézkedésekbe. 'Ökör a kertben'. Nagy az Isten állatkertje! – Szégyen."

Összegzés helyett egy levél részleteit idézném, amelyet Budapestről az egyik marosvásárhelyi tanácsosnak, Kovács Eleknek küldött Csiszár Lajos építészmérnök, presbiter 1954. június 14-én. „[...] Tegnap vasárnap lévén, egy igazi régi, vásárhelyi családnál voltunk hivatalosak [...] Természetesen a legfrissebb hazai hírek kerültek elő, s az én szomorodott lelkemből mindjárt a mi aranszájú, kedves apát-plébánosunk meggyalázott személye került nagy részvétellel és még nagyobb szeretettel és tisztelettel, de fájdalommal és megütközéssel a beszéd tárgyává. A sóhajok csak úgy röpködtek, hogy mit akarnak azzal a drága Jaross Béla apátplébánossal? [...] Azt mondá az egyik góbé testvér: 'Soha sem felejttem, amikor az Apát úr magyar vonatkozású beszédében a többségi uralom embereit olyannak minősítette, akik velünk szemben az évezredes római módot alkalmazzák, homlokunkra sütve a tüzes vas bélyegét.' [...] Ily magyar kisebbségi életben volt Jaross Béla római katolikus apátplébános, aki nem csak saját híveit fogta össze és pasztorálta, hanem az összes vásárhelyi magyarokat, keresztényeket és még izraelitákat is, akik magukat magyarnak vallották. Építette a lelkeket, szeretetet, jóságot hirdetett. Összetartást. Nem is hittük, hogy mily nagy volt akkor – hajdan, az ottani magyarság! Na és mi lesz akkor, ha ez a marakodás célt ér? Ha elkedvetlenítik [...] s ott hagyja a székely fővárost? Keresztényi szent örömmel fogja a t[isztelt] plébános úr az Oltári Szentséget a kezébe venni? Láttam még a nyilasfordulat idején ezt a habzó száját! Bógótt, ordított. A kurta intelligenciájával azt hitte, hogy a Paradicsomba került [...] Fáj, elkésérít ez a viszály. Mivé fog elfajulni? Lesz-e olyan székely vér, mint amit rajzol Tamási Áron római katolikus író a 'Hazai tükör' című regényében? Vagy aljas, leköpnivaló ez a mai generáció? Ím, ez a vélemény alakult ki a tegnap a góbétársaságban. Megvetés, gyalázat azok iránt, akik keverik a viszályt. Mintegy 15-en voltunk jelen odavalók, akik fájdalommal gondolva a jóságos főpapra s megvetéssel a ronda utód személyeskedésére, mely által ő nagyobb nem lehet. Ez a fő készleti csaholásra az ily alacsony lelketleneket? Isten legyen irgalmas velük szemben s bocsásson meg nekik, mert nem tudják, mit cselekednek [...]. Jaross Béla lelke itt van velünk. Vele együtt érzünk, szeretünk és nagyrabecsülésünk vele van. Ezt szűrtem le tegnap e nagy és intelligens társaság révén. Ezt közölhetem Isten és ember előtt bizonyítva Neked Elek Apókám, hogy ezt megmondhassad mindenkinek. Jaross Béla apátplébánost Őfőtisztelendőségét szeretettel és tisztelettel üdvözölve, kérjük, ne veszítse el a türelmét. Legyen hideg és okos.”⁹⁴

---

⁹⁴ MFP It, JBh – Csiszár Lajos építészmérnök presbiter levele Kovács Elek városi tanácsosnak Marosvásárhelyre. Budapest, 1954. június 14.

Jaross Béla valóban hideg és okos maradt. Maradt Marosvásárhelyen, ahol Márton Áron szabadulása után visszahelyezte jogaiba. 1959. október 14-én bekövetkezett haláláig így Marosvásárhely apátplébánosa és a kerület főesperese lehetett újra.

In *Teremtő életek: Marosvásárhelyi személyiségek. Tanulmányok.* Szerk. Pál-Antal Sándor, Simon Zsolt. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011, 277–304.